

Náprava měny reálná.

Formálnou nápravou měny, ať již se provede tak, že se měna ustálí na své pokleslé úrovni a po případě zajistí zlatem, anebo ať se zároveň zvýší na bývalou úroveň skládáním dosavadních papírových peněz v nějakém poměru nebo dle přesného kursu a rovněž se po případě zajistí zlatem, současní držitelé peněz efektivně ničeho nezískají. Za novou frankovou nebo sokolovou bankovku nebo nový zlatý frank koupí se právě tolik, kolik za pět bývalých papírových korun, předpokládáme-li skládací poměr na příklad 5:1. Zapomene-li se později, že se zvednutí směnné hodnoty kupní síly peněžní jednice v domácím oběhu a kursu jejího na trzích v cizině stalo zmíněným skládáním, neliší se již nijak od nápravy měny skutečné, jejímž hlavním příznakem je, že se kupní síla peněz a její kurs zlepši efektivně, takže držitelé peněz koupí po nápravě měny za dosavadní jednici peněžní vskutku více než prve.

Ceny, jimiž lze skutečného zvýšení kupní síly peněžní jednice dosíci, jsou různé. Stát může splatiti zápůjčku, kterou si byl vynutil výdajem nadbytečných papírových peněz; vezme tak přebytečné papírové peníze z oběhu a tím se kupní síla zbylých peněz v oběhu sama sebou ponaáhlu zvýší, až dosáhne snad přibližně bývalé výše. Splatiti zápůjčku může stát rovněž různě. Může rozprodávati státní statky: státní pozemky, věci zbylé po válce, uhlí a sůl ze státních dolů, tovary ze státních továren a pod. Nebo může změnit dosavadní nezúročitelnou výpůjčku, dosavadní nekonsolidovaný dluh v dluh zúrokovaný, ať již v dlužní úpisy vpravený, nebo jen na zálohový běžný účet přejatý; v obou případech může přeměna býti buď dobrovolná, nebo nucená, při níž se určitý díl peněz z oběhu prostě jako zápůjčka státem zadrží. Ve všech těchto případech držitelé peněz přímo ničeho nezískají, poněvadž stát přejímá papírové peníze z oběhu v jejich přítomné kupní síle: prodává statky v cenách denních a mění papírové peníze v zápůjčky, na tytéž částky znějící; v tomto druhém případě je sice majitel dlužního úpisu vůči majiteli peněz ve výhodě, že mu výpůjčka dává úrok, ale má i nebezpečí případných kursových ztrát.

Dále může stát splatiti svůj dluh vydanými papírovými penězi vzniklý tím, že přijímá v těchto penězích platby daní a zavede za tím účelem zvláštní nové daně: daň z válečných zisků, dávkou z majetku jednou pro vždy vyměřenou, stálou daň majetkovou a j. Konečně může stát i některými opatřeními správními dosíci obmezení papírových peněz: mohl by naříditi, aby banky, peněžní ústavy a pojišťovny chovaly poměrně větší hotovosti, jako se stalo při nápravě měny ve Spojených státech v l. 1863 až 1879, kdy přiřkáno bankám, aby chovaly 15—25% vkladů v hotovosti.

Při všech těchto opatřeních spoléhá stát, že stažením části pa-

pírových peněz z oběhu zvýší se samočinně jejich kupní síla, ceny zboží poklesnou a tím kurs měny stoupne. V některých případech se tento způsob nápravy měny osvědčil; ba ukázalo se, že někdy stačí vzít z oběhu poměrně malé množství peněz, aby se žádaný účinek dostavil. Ale také naopak je známo, že někdy i velmi značné snížení množství obíhajících peněz nemělo vlivu na ceny statků žádného.

Rozhodují tu některé okolnosti. Tak za nynější nepoměrné drahoty, kdy ceny statků u nás a v cizině nejsou k sobě v poměru cen peněz našich a cizích, bude míti i poměrně značnější stažení peněz z oběhu na ceny malý vliv, poněvadž platné nyní vysoké ceny jsou i se zřetelem na pokles měny nepoměrně přemrštěny, a není tedy jen pokles měny jedinou jejich příčinou, jejíž odstranění by stačilo, aby byla zjednána náprava.

Dále je třeba lišiti i na straně peněz podrobněji, vezmou-li se z oběhu peníze „mrtvé“, které ležely laďem, byvše soukromníky zadržovány, nebo peníze výpomocné, jež vypomáhají oběhu dočasně za dob vyšších obrátů a samy opět z oběhu mizí, anebo konečně zasáhne-li se do pevného kmene peněz, který se v oběhu trvale drží. V prvním případě neobjeví se důsledek úbytku peněz na cenách žádný, jen nepřímou se tímto způsobem zamezí, že nemohou vnikati tyto nečinné peníze do oběhu a rušiti snad vliv jiných prostředků, jimiž by se hleděl oběh peněz zmenšiti. Peníze výpomocné nemají vůbec na ceny přímého vlivu; ostatně v dnešní době těchto výpomocných peněz v oběhu vůbec není. Vskutku účinně zasáhne snížení množství obíhajících peněz ceny statků, pronikne-li až k pevnému kmeni peněz. Ale právě tento pevný kmen peněz souvisí těsně s cenami: jsou-li ceny vyšší, musí býti peněz v oběhu více, mají-li se dané obraty zboží jimi ovládnouti.

Zvláště když se pokleslá měna již byla zhruba ustálila a odpovídají zvýšené ceny zboží na domácím trhu přibližně správně poklesu směnné hodnoty peněz a jsou podle toho v správném poměru k cenám zboží v cizině, je třeba téměř jakéhosi úsilí, má-li se s cenami hnouti. Spíše je možno dosíci jednostranným snižováním množství peněz v oběhu v tomto směru úspěchu v době, kdy ceny zboží na domácím trhu jsou nejdivočejších výstřelků, jež vznikly hlavně anarchií na straně poptávky, sice již zbaveny, ale jsou přece ještě v pohybu, sestupující pozvolna k své nové přirozené úrovni, pokud ovšem je možno tuto přirozenou úroveň z daných poměrů a okolností vystihnouti, aby se na ní mohla úprava měny založiti. Kdežto přiblížila-li se pokleslá měna již poměrně těsně této nové úrovni, je mnohem účinnější a vhodnější, napomáhati poklesu cen s obou stran: i stahováním peněz z oběhu i tlakem na ceny součástí zboží z ciziny přiváženého, kterýžto prostředek jest ostatně vždy vhodnou posilou každé nápravné akce měnové.

Stát má však ještě jednu cestu, kterou se může dáti při nápravě

měny, se strany peněz vycházející. Místo aby totiž postupně vykupoval nebo jinak stahoval papírové peníze z oběhu doma, může působiti přímo na kurs domácí měny v cizině, aby se zlepšil. Právě o tomto prostředku nápravném panují velmi často mínění nesprávná. Mnozí považují totiž tuto cestu za nejvydatnější a za nejjednodušší. Uvažují takto. Pokleslá měna poznává se nejurčitěji a nejnázorněji dle poklesu jejího kursu na peněžních trzích v cizině a dle disažia měnných peněz jejích u přirovnání s penězi cizími v domácím oběhu; je tudíž třeba tu nasaditi páky a skupovati domácí peníze a jiná platidla na domácí zemi vydaná na peněžních trzích ciziny, aby se jejich nabídka zmenšila, po případě nabízetí i cizí peníze a jiná platidla na trzích domácích i v cizině. Další důsledky na domácí ceny zboží dostaví se prý samy.

Ale věc není tak jednoduchá. Především je třeba i tu lišiti případ, je-li pokleslá měna ustálena, anebo je-li ještě v pohybu. V druhém tomto případě, kdy jsou domácí ceny zboží rozběhlé s kursem měny v cizině, jsou nižší než odpovídá na domácí měnu přepočteným paritním cenám zboží v cizině, po případě s cenou cizozemských zlatých peněz nebo zlata, jež tvoří pak rovněž zboží, je umělé působení na kurs měny poměrně snadné. Stát by tu musil buď sám, nebo někdo místo něho skupovati na peněžním trhu v cizině domácí bankovky a jiná platidla na domácí zemi, aby jejich kurs zlepšil, a na domácím trhu by nabízel platidla na cizinu, aby jimi jejich cenu srážel. Tyto intervence souvisí však s platební bilancí země.

Země vůči cizině platebně aktivná měla by po ruce dosti prostředků, z nichž by mohla cizí platidla na domácím trhu trvale nabízetí a v cizině devisy na domácí zemi kupovati. Ale země s pokleslou měnou mívají spíše platební bilanci pasivnou, a pak by si musily opatřiti za tím účelem v cizině výpůjčku, jejímž postupným realizováním by se peněžnímu trhu v cizině dodávalo s dostatek devisového zboží, aby se předstihla poptávka. Předpokládáme-li, že má takováto země tržební bilanci aktivnou, pak nebylo by třeba k tomu účelu ani výpůjčky příliš značné, poněvadž schodky platební bilance takovýchto zemí bývají u přirovnání s obraty tržební bilance poměrně malé, a mohl by se tudíž pokleslý kurs měny dosti snadno uměle popoháněti.

Horní mez rozpětí, v němž by takovéto zlepšování kursu měny se dalo prováděti, je dána poměrem mezi domácími cenami a cenami v cizině; jenže tato mez není přesná, poněvadž přepravní náklady zboží, které se nejspíše za mezinárodního přepravovatele hodnot místo zlata v daném případě hodí, zůstávají poměrně značné pole náhodným výchylům. Celkem dala by se tedy tímto postupem měna v nepravidelných případech, v nichž byla poklesla hloub, i než podražení domácích cen odůvodňuje, zlepšiti na přirozenou svoji úroveň a tu ustáliti. Ale účelnost tohoto opatření je pochybná, ježto sám volný tržební a peněžní styk s cizinou bez

jakéhokoli cizího vlivu k přirozené úrovni měnové spěje a na ní se ustálí. Stát si může tudíž náklad na povznesení měny potřebný ušetřiti, ba snad je dokonce i prospěšnější, zdrží-li se v době neujasněných poměrů každého vměšování do vývoje cen zboží i kursu měny a zůstává úplně pole volnému trhu, volné soutěži a volnému pohybu zboží, kapitálů i úvěrů uvnitř země i ve styku s cizinou. Spíše se takovéto intervence na trhu devís doporučují za tím účelem, aby se zbytečné kolísání kursů odstranilo, aby totiž se čelilo výchylkám kursovým nad přirozenou úroveň a pod ní, jež bývají způsobeny buď spekulací nebo náhodnou nabídkou a poptávkou. U země s měnou zlatou je toto rozpětí poměrně úzké: vychyluje se od parity mincovní průměrem asi o 5⁰/₀₀ nahoru a dolů; u země s ustálenou měnou pokleslou je těžko i jen přibližně tyto meze obecně stanoviti, ježto jsou dány vývozními i dovozními náklady čelných druhů zboží, ze země do země snadno přepravitelného a vskutku dle dosavadních vychozených poměrů přepravovaného, a ty se mohou velmi značně odchylovati.

Obtížnější je problém další, totiž dá-li se tímto jednostranným umělým tlakem za kurs měny docíliti úspěchu i tenkrát, když měna je zhruba v souhlase s poměrem cen domácích a cen v cizině a je na této přirozené úrovni jaks taks ustálena. Pak jde spíše o to rozhodnouti, zda je možno tímto způsobem hnouti i domácími cenami zboží, neboť jinak se pak zlepšení měny mysliti nedá. Je-li totiž, řekněme, kilogram mouky u nás za 8 korun a v blízké cizině, z níž by se mohla mouka poměrně snadno k nám uovážeti, za 2 franky, a kurs koruny je v cizině vskutku čtvrtina franku, pak je nemožno zlepšiti kurs koruny na příklad na třetinu franku, pokud by domácí cena mouky nepoklesla na šest franků — předpokládáme-li pro větší názornost a jednoduchost cenu mouky v cizině zhruba za stálou; vždyť jinak by se neobvykle vyplácelo kupovati v cizině mouku po 2 francích, prodávati ji doma po 8 korunách a vyměnití těchto 8 korun po třetině franku za 2²/₃ fr., získati tudíž mimořádně dvě třetiny franku. (Kdyby bylo pro mezinárodní styk po ruce ještě zlato, pak je ono zbožím, které udává kurs měny; stojí-li gram zlata pětkrát více než stával dříve, tudíž $3 \cdot 28 K \times 5 = K 164$, a v cizině zůstala cena zlata táž, totiž 3.444 franku, pak nemohla by se cena koruny zlepšiti nad 21 centim, ježto by se jinak dobře vyplácelo kupovati v cizině zlaté franky a doma je prodávati.)

Nadhozená otázka dá se formulovati širěji, zda zlepšení měny vůbec, tudíž i zlepšení samočinné, z daných zlepšených hospodářských poměrů samočinně vytrysklé, má samo o sobě takový vliv na ceny zboží, aby dosavadní přirozenou jejich úroveň hnulo a ji ponenáhlu postupně protiběžně se zlepšováním kursu měny snižovalo. Jde tu tedy o to, žda může ustálená pokleslá měna některé země vzestupem vnější tržby a zlepšením platební bilance bez umělého vlivu jiného hodnotně stoupnouti, anebo, ještě

širěji řečeno, zda má vývoj tržební bilance země vliv na měnu a prostřednictvím jejím na platební bilanci a mezinárodní pohyb kapitálů, zvláště úvěrových, po případě zda naopak posun platební bilance a mezinárodních kapitálů má vliv na bilanci tržební.*) Za volného tržebního i peněžního styku s cizinou a za volné soutěže doma stýká se tato otázka v podstatě se svrchu uvedenou úvahou, zda může se jednostranným vlivem na straně peněz ve vnitřním oběhu peněz uplatňovaným zlepšiti směnná hodnota peněz tou měrou, aby vykonávala i vliv na ceny zboží a stlačovala je protiběžně se svým vzestupem; neboť směnná hodnota peněz na vnitřním trhu byla pak také dána jako na peněžním trhu ciziny poklesem koruny proti paritní ceně zlatého franku, nebo, jak se méně správně říká, disaziem korun proti frankům, pokud ovšem tyto cizí peníze je možno jako zboží v domácí zemi nakoupiti.

Tam byla již také zmínka učiněna o tom, že je potřebí jakéhosi násilí, má-li se v zemi s ustálenou pokleslou měnou zúžením inozávislosti obilhajících peněz hnouti ustálenou úrovní cenovou. Ještě větší odolnost jeví tyto ustálené ceny zboží proti pohybu kursu měny na peněžním trhu ciziny, a obyčejně dochází prve na výrobní nebo odbytovou krizi a ta teprve si vynutí pokles cen. Jinak jsou tu poměry na jedné straně jasnější, ježto kurs měny v cizině je přesně číselně dán, na druhé straně však spletitější, poněvadž vzestup a pokles měny zároveň povzbuzuje dovoz a vývoz a tím samočinně se dalšímu pohybu měny brzdí, mimo to křížuje tento pohyb svým vlivem i pohyb kapitálů, kdežto ve vnitřním oběhu je vliv úvěrových kapitálů na kupní sílu peněz poměrně méně znatelný.

Podrobněji vyvinou se poměry takto. Zlepší-li se kurs domácích peněz a devis v cizině, ať již intervenčními nákupy státu nebo zvýšenou skutečnou potřebou jich, způsobí se tím náhodný zisk dovozcům, padlo-li toto zlepšení do doby mezi nákupem zboží v cizině a mezi dobou úhrady dluhu do ciziny, kdežto vývozcům se za obdobných poměrů způsobí nepředvídaná újma. Důsledkem toho je, jak přirozeno, obmezování vývozu a pohánění dovozu. Tím se však poptávka po cizozemských platidlech zvýší a poptávka po platidlech na domácí měnu sníží, a bude třeba tím více na trhu devis intervenovati, nemá-li hned v zápětí nastati reakce a návrat ke kursům dřívějším. Musil by si asi stát opatřiti potřebné prostředky k tomuto účelu výpůjčkou v cizině. Tato výpůjčka zvýší v cizině poptávku po platidlech na domácí zemi a bude působiti s počátku na kurs měny příznivě, ale tím zároveň znovu se podníti větší dovoz z ciziny do země domácí a umožní se jeho vzestupem cizozemským bankám, že mohou těmito nově přibylými devisami na domácí měnu poměrně levně jí zápůjčku uhraditi. Výpůjčkou v cizině podníti se nakonec tedy nepřímou dovoz do

*) Poměry tyto jsou poměrně málo probádány. Souvisí s teoriemi platební bilance, jichž jsem se dotkl ve své Obchodní politice (str. 176).

země, jež si vypůjčuje, a je tudíž správně, říká-li se, že se tyto mezinárodní výpůjčky platí zbožím.

Někteří národohospodáři (Böhm-Bawerk) tvrdili dokonce, že mají tyto výpůjčky z ciziny na vnější tržbu zemí do ciziny zadlužených takový vliv, že zavinují přechod jejich z tržební aktivity k pasivitě. Tím se nepřímě přiznává kursu devis a měny na domácí ceny zboží vliv v podstatě nijak neohraničený, před nímž (by ostatní cenotvorní činitelé: výrobní náklady a ostatní poměry výroby a spotřeby a j., ustupovaly úplně do pozadí, a zneuznávala by se do jisté míry známá ustálená organická spojitost mezi hospodářským stavem země a její měnou i hospodářských vztahů jejich k cizině.

Ale takového dalekosáhlého vlivu vzestup nebo pokles kursu měny nemá. Vzestupný pohyb domácí měny podněcuje dovoz z ciziny a tlumí vývoz do ciziny, ale jen v mezích zmíněného rozpětí výloh přepravních zboží, jež tvoří čelného vypořadatele vzájemných platebních poměrů domácí země s cizinou. Za pravidelných okolností, pokud se ve vývoj kursu devis nijak uměle nezasahuje, reguluje se kurs devis v mezích tohoto rozpětí samočinně. Ale i když se uměle do vývoje těchto poměrů zasahuje, ať již intervenční poptávkou na cizozemských trzích po domácích platidlech, anebo realizováním výpůjček v cizině smluvených, nedá se mysliti, že by tento umělý vliv mohl sám o sobě způsobiti i pokles cen na domácím trhu, bez něhož podražení devis nad zmíněnou mez rozpětí není možné.

Vraťme se k svrchu uvedenému příkladu. Kdyby byl u nás kilogram mouky za 8 korun, kdežto v cizině by byl za 2 franky a koruna by znamenala vskutku čtvrtinu franku, pak musila by dříve cena mouky u nás poklesnouti pod 8 K, než by se mohl kurs koruny zlepšiti nad čtvrtinu franku; jinak by bylo výhodno všechny mouku v domácí zemi skoupiti a vyvézt ji s mimořádným ziskem do ciziny. Mohou se však ceny mouky jen tak zbůhdarma snížit? Jsou jistě, jako všechny ceny, soutěží upraveny za volných obchodních styků tak, že odpovídají přesně výrobním nákladům a poskytují jen takového zisku, jehož se všude jinde dá docílit.

Je tu jen dvojitá možnost. Buď by se musila v domácí zemi výroba mouky opouštěti, anebo by se musily výrobní náklady její hleděti snížit. V prvním případě by se pak musila potřebná mouka dovážeti z ciziny, čímž by se platební bilance proti dosavadnímu stavu zhoršila a nastal by bez nové intervence zpětný pokles měny a věci by se záhy vrátily v bývalé koleje. V druhém případě by se vyvolal násilný náraz na ceny obilí a na mzdy a teprve po různých otřesech by se podařilo snad výrobní cenu vskutku tak snížit, aby domácí výroba mohla soutěžit s cizinou a nebylo třeba ustálenými tržebními styky s cizinou zbytečně hýbati. Je jasno, že by v prvním případě nezůstalo se jen při

mouce, nýbrž že by byly zachráněny postupně všechny čelnější druhy zboží, jež tvoří hlavní předmět mezinárodní tržby, počínajíc od zboží nejhybnějšího až ku zboží tíže přepravitelnému.*) Musila by pak země čím dál více intervenovati, kdyby chtěla kurs měny udržeti, a čím dál více se vůči cizině zadlužovati. V druhém případě by zvláště snížení mezd znamenalo zároveň pokles úrovně živobytí dělnictva a mělo by v zápětí vedle ztrát soukromohospodářských i veliké nepřímé škody pro národní celek.**)

Byl by tudíž tento způsob nápravy měny umělým působením jednostranným na zlepšení kursu měny v cizině velmi těžce vykoupen a vybízí jistě k největší opatrnosti.

Není tedy ani při reálné nápravě měny účinek nápravné akce se strany peněz vedený tak samozřejmý, jak mnozí snad předpokládají. Jistě účinek zákroku s druhé strany, na ceny zboží namířeného, vedl by rychleji k cíli aspoň v těch případech, kde ceny zboží jsou ještě v pohybu, jsou vyšší, než odpovídá poklesu měny na peněžním trhu ciziny. V tomto případě je také cesta, kterou lze na ceny působiti, poměrně průhlednější. Často stačí již, dáti volný průchod volné tržbě, dovozu z ciziny, aby ceny zboží povolily, a nestojí tato úprava stát přímého nákladu žádného, po případě ujde mu jen příjem z cel, byla-li dočasně k tomuto účelu některá cla suspendována, anebo sníží se jeho výnos drah, byly-li povoleny dopravě některého zboží levnější sazby.

Většího úsilí je již potřebí, je-li pokleslá měna ustálena a domácí ceny zboží jsou v souhlasu s cenami zboží v cizině. Tu by bylo arcíť neúčelnější, vésti rovnoběžný nátlak souladně s obou stran. Ale působiti na pokles cen zboží přímo, je pak velmi nesnadno, a musil by si stát tu vésti velmi opatrně. Má-li stát uhelné doly, naftové jámy nebo lesy, mohl by odprodávati uhlí, naftu a dříví pro soukromou spotřebu dělnictva i spotřebu podniků poměrně levně, aby tím umožnil levnější výrobu. Nepřímo by mohl stát na ceny působiti úlevami nebo podporami zemědělství i průmyslu: mohl by jim snížit daně, mohl by povolovati slevy na dopravném při dopravě surovin i tovarů a j. Účinnější než tyto umělé prostředky soukromohospodářské jsou některé nepřímé prostředky národohospodářské, obecnějšího rázu, jako: napomáhati zvýšiti výnosnost pozemků; nabádati k zvýšené průmyslové výrobě, výrobě ve velkém, výrobě intenzivnější a hospodárnější; působiti k tomu, aby i při spotřebě statků dbalo se úspornosti, šetrnosti a pod. Proto prostředky, které se zevšad

*) Tak zastavili četní vývozci rud a mramoru v Řecku po r. 1903, když se měna řecká intervencí velmocí silněji počala zlepšovati, nadobro těžbu a vývoz.

***) Na tento případ mířil argentinský prezident Peregrini, když v dobách finanční tísně v r. 1890 řekl: „Musíme pšenici vyvážeti, i kdybychom neměli sami jísti.“ Také obavy, nyní častěji v Anglii pronášené, že by mohlo Německo vývozem laciných tovarů tísniti tamní poměrně vysoké mzdy dělnické, prýští odtud.

u nás nyní doporučují: aby lidé pracovali a zvykali znovu šetrnosti, jsou sice prostředky velmi prosté, nesensační, ale nejbezpečnější a nejúčinnější. Považme jen, co znamená při deseti milionech pracovníků, vynasnaží-li se každý z nich, aby cenně vyrobil o desetinu více než dříve, a co znamená, uskrovní-li se zatím ve svých méně nezbytných potřebách o desetinu denně! Je to jistě na jedné straně větší výroba nejméně o miliardu korun ročně a úspora v spotřebě rovněž miliarda, tedy úhrnem dvě miliardy korun ročně! Co jsou proti tomu částky, jež může stát věnovati na svrchu uvedené umělé podpory!

Oba tyto prostředky: zvýšená výkonnost a úspora v spotřebě mají jinak i tu výhodu, že mimo svůj vliv na ceny zvýšenou nabídkou zboží a sníženou poptávkou napomáhají samy sebou zároveň souběžnému vzestupu měny. Zvýšenou výrobou způsobená větší výkonnost potřebuje totiž více oběžných prostředků pro nákup surovin i při prodeji tovarů a napomáhá tak samočinně vzestupu cen i s druhé strany, kdežto zmírněná spotřeba tlumí poptávku a tím způsobuje rovněž tlak na ceny. Poněvadž se mimo to zároveň tímto způsobem nepřímou podněcuje vývoz tovarů a umenšuje dovoz, zlepšuje se tak platební bilance a má věc příznivý vliv na měnu i se strany vnější.

Konečně zbývá rozřešiti ještě jednu otázku: zda je možno reálnou nápravou zlepšiti měnu libovolnou měrou, tedy zlepšiti ji dokonce snad nad úroveň měn zemí, v nichž je zavedena měna zlatá?

Má-li některá země měnu zlatou, ať již s volným oběhem zlata, nebo jen s jakýmsi nouzovým oběhem zlata pro styk s cizinou, nemůže ji zlepšiti, to jest, nemůže domácí ceny zboží snížit pod rovnoběžné paritní ceny ostatních zemí, jež mají rovněž měnu zlatou. Kdyby totiž domácí ceny některého zboží poklesly pod paritní ceny v cizině o více než odpovídá souběžnému zlepšení kursu měny v cizině, tedy zvláště kdyby poklesly hloub než je cena zboží v cizině, včetně výloh přepravních, přepočítána dle vývozního zlatového mezního kursu v cizině, při němž se již přestanou uhrazovati závazky vůči cizině devisami a posílá se již pak zlato: pak by se cizina vrhla na spekuláční nákup četných druhů zboží v příslušné styčné zemi, platila by je vyváženým zlatem a nastala by tímto způsobem záhy cenová rovnováha. Rozdíl v cenách hlavních druhů zboží takovýchto zemí je možný jen v mezích rozpětí přepravních nákladů převáženého zboží a zlata ze země do země, při čemž je předpokladem úplně volná tržba. Čím snadněji je zboží na větší dálky přepravitelno, tím poměrně lépe u něho proniká v zemích se zlatou měnou jednotná světová cena, a pokles nebo předražení cen pohybuje se ve všech těchto zemích souběžně.

Tytéž poměry vládnu v podstatě i ve stycích zemí, jež měly pokleslou měnu papírovou, se zeměmi s měnou zlatou. Ceny zboží

v oněch zemích nemohou zlevnit pod rovnoběžnou úroveň cenovou ve styčných zemích se zlatou měnou, přepočítanou té doby platným kursem devis, a ten nemůže v cizině podražiti nad tamní vývozní mez zlatovou, poněvadž by jinak, předpokládáme-li u země, jejíž měna se tak vydatně zlepšila, platební bilanci aktivní, cizina její levné zboží kupovala a platila je zlatem, poměrně levnějším než je jiné zboží v oné zemi, takže by záhy nastala rovnováha.*)

Mezi dvěma zeměmi, z nichž jedna má dosud pokleslou měnu papírovou, kdežto druhá si ji dovedla zlepšiti, měla by býti mez tohoto zlepšení theoreticky mnohem širší. Je dána poměrem domácí ceny zboží, jímž by země s pokleslou měnou mohla své platební závazky vůči zemi druhé uhrazovati, a ceny téhož nejsnáze přepravitelného zboží, jež by zastati mohlo úlohu vypořadatele platů, v zemi s měnou zlepšenou. Toto rozpětí může se zvětšiti oboustranným pohybem cen: i podražením ceny zmíněného v zemi první, i zlevněním jeho ceny v zemi druhé, a tím zároveň je zůstateno větší rozpětí celkové úrovně cenové země jedné a druhé. Ale poněvadž každá země je ve styku s mnohými zeměmi a vzájemně jejich platební závazky nevypořádávají se vždy přímo mezi zemí, jež má platiti, a mezi zemí, jež má úhradu dostati, nýbrž vypočítává se, jak by se úhrada provedla nejlevněji; tvoří všechny cizí země vůči každé jednotlivé zemi jednotný celek, a kurs měny každé země pohybuje se ve všech ostatních zemích souhlasně. Tón dávají v této věci země hospodářsky silnější, na nichž ostatní země jsou hospodářsky a hlavně platebně a úvěrově závislé, a jež mají samy měnu ustálenou, tudíž za dnešních poměrů zlatou, jako Anglie. Znamenalo by tedy zlepšení bývalé pokleslé měny papírové nad přirozenou úroveň i ve styku s jinými zeměmi, jež dosud mají porušenou měnu papírovou, vlastně rovněž v podstatě zlepšení nad měnu zlatou, a to, jak jsme viděli, není za volných mezinárodních styků tržebních a platebních možné,**) poněvadž nikdo nebude přeláceti devisy, může-li si na zaplacení dluhu levněji opatřiti zlato.

Poněvadž tato mezinárodní arbitráž netýká se jen peněz, ale i všech čelných druhů zboží, jež je pro svou snadnou přepravitelnost předmětem světového trhu, tvoří rovněž i ceny zboží všech ostat-

*) Pokles měny země s porušenou měnou papírovou má rozpětí mnohem širší; mez poklesu je dána, jak víme, poměrem domácí ceny zboží, poměrně nejsnáze z této země hromadně do ciziny přepravitelného, a jeho ceny v cizině. Kdyby totiž kurs měny v cizině se zhoršil pod úroveň, danou poměrem těchto cen, včetně výloh přepravních, pak by nikdo ze země s pokleslou měnou papírovou do ciziny neplatil devisami, předpokládáme-li bilanci platební pasivní, nýbrž vyváženým zmíněným levnějším zbožím, a nastala by záhy rovnováha.

**) Za poslední světové války podražil kurs švédské zlaté měny nad paritu, byly totiž švédské devisy značně dražší než jejich zlaté peníze. Ale bylo to možné jen proto, že byl dovoz zlata do Švédska zakázán a musili cizí vývozci platiti zboží devisami; poněvadž pak švédský vývoz

ních zemí jakousi jednotnou základnu — nehledě k různostem místních výloh přepravních v jednotlivých zemích — proti platným cenám v zemi s měnou pokleslou. A je tudíž vyloučeno, že by domácí cena těchto statků mohla poklesnouti pod jednotnou cenu ve všech ostatních zemích platnou, zejména i v zemích s měnou zlatou, a tím je nepřímě i řečeno, že zlepšení měny nad měnu zlatou je i s této stránky těžko myslitelné.

Kterak postupovati dále při nápravě měny u nás?

O volbě postupu při nápravě měny rozhoduje jednak zřetel na důsledky její na poměry národohospodářské země a soukromohospodářské poměry jejích příslušníků, jednak důsledky na finance státu.

Víme, že křivdy, způsobené jednotlivcům poruchou měny se namnoze vůbec napravití nedají, poněvadž peníze i peněžní pohledávky, jež poklesem kupní síly peněz nejvíce trpěly, přešly namnoze dávno již do jiných rukou, a rovněž u peněžních důchodů: úroků a mezd, bylo by velmi nesnadno napravovati škody v minulosti, tehdejšími jich poživatelům způsobené.

Postup, který se v tomto směru dříve volival, že se totiž při formální devalvaci peněz trvajících pohledávky přepočítávaly na novou měnu dle směnné hodnoty peněz v době vzniku pohledávek a stanovil se tímto způsobem přepočtení poměr jich na novou měnu, je velmi nedokonalý a vyvolává téměř vždy jen nové křivdy; mimo to spletitý vývoj úvěrového hospodářství v novější době ještě více postup ten ztížil. Zato pochodí stát se svého stanoviska soukromohospodářského při formální devalvaci peněz dobře; nemusí vůbec již vraceti výpůjčku, kterou si byl výdajem ryze úvěrových papírových peněz opatřil. Ale ovšem tento jeho prospěch je jen nepřímý, poněvadž by si byl potřebnou úhradu na výdaje, které emisí papírových peněz platil, opatřil zajisté jinak, totiž daněmi, a je tu tedy spíše rozhodující okolností zřetel na příslušníky státní, kterým řešením se břemeno spravedlivě roz-

neobyčejně vzrostl, kdežto dovoz a vůbec styk s cizinou jako všude byl velmi obmezen, byla po švédských devisách velmi silná poptávka. Zákaz dovozu zlata dán byl proto, aby se nenahrnuo do Švédska zbytečně mnoho peněz, byť i peněz zlatých, i aby se zboží do Švédska dovážené o řečený kursovní zisk Švédsku zlevnilo. — Naopak může zlatá měna poklesnouti pod dosavadní paritu. Kdyby se totiž těžební náklady zlata vytvořily vlivem drahotních poměrů tak, že by se nedala nyníjší tržní cena zlata již držeti a musila ji Anglie, jež je v této věci směrodatnou, zvýšiti, pak by kupní síla dosavadní jednice měnné byla představována menším množstvím zlata a měly by býti tudíž obíhající zlaté peníze přeraženy na mince poměrně o tento rozdíl lehčí.